

راه آراستگی به ادب در گفتار امیرمؤمنان (ع)

علو هیئت علمی دانشگاه فردوسی

به مناسبت شهادت حضرت امیرمؤمنان، علی ابن ابی طالب^(ع)، خوب است در منش و رفتار ایشان تأمل کنیم. شخصیتی به بزرگی ایشان برای هر قدم، سخن و عمل خود دقت و ملاحظه داشته‌اند. با تأمل در آنچه از ایشان به ما رسیده است از بیانات، آثار و همچنین با مطالعه و خواندن شرح و تفسیرهای اندیشمندان بر این آثار، می‌توان خود را نزدیک به افکار ایشان و مزین به توصیه‌های اخلاقی و رفتاری حضرت کرد. از مهم‌ترین صفات اخلاقی ادب است، زیرا موجب شکوفایی بسیاری از حسنات بین مؤمنان، رافت و گذشت می‌شود و همچنین مانع بسیاری از رذایل و اعمال ناپسند می‌شود.

ادب چیست و راه آراستگی به ادب و ادب‌آموزی چیست؟ در مکتب اخلاقی اهل بیت^(ع) پاسخ این پرسش داده شده است. امیرمؤمنان امام علی^(ع) در زمینه ادب‌آموزی و ادب‌پذیری فرموده‌اند: «گفاکا مُؤدِّبا لِئَنفِیکَ تَجُنَّبَ ما کَرِهْتَه مِن غَیرکَ، برای ادب کردن خود، همین بس که دوری کنی از آنچه از دیگران خوش نمی‌داری.» (غررالحکم و دررالکلم، ج ۴، ص ۵۸۵، حدیث ۷۰۷۷)

در این حدیث راه اصلی ادب‌آموزی آموزش داده شده‌است. ادب جمع آداب است و به معنای روش‌پسندیده، خوی خوش، آراستگی به فضیلت‌ها، تهذیب، تزکیه نفس، خوش‌رفتاری و مردم‌داری است. مؤدب و ادب‌کننده نفس چیست؟ دوری کردن از هر آنچه از دیگران ناخوش می‌داری، بهترین ادب‌آموز توست. «گفاکا مُؤدِّبا لِئَنفِیکَ» راه کافی برای ادب کردن نفس انسان‌ها را بیان می‌کند.

تَجُنَّبَ به معنای دوری کردن، پرهیز کردن، کنار گرفتن، روی برگرداندن و ترک کردن است. «ما کَرِهْتَه مِن غَیرکَ» آن چیزی است که انسان آن را از دیگری ناپسند و زشت می‌شمارد و از آن ناراضی و بیزار است و از آن بدش می‌آید و نفرت دارد و آن را ناخوش می‌دارد. راه آراستگی به ادب، پرهیز از هر گفتار و رفتار زننده‌ای است که اگر از دیگران سر بزند، انسان ناراحت و آذیت می‌شود و از آن متنفر است. انسان‌ها براساس گرایش‌های فطری و خردورزی، سخنان و اعمال بد و زشت و تنفرآور را می‌شناسند. سخن و کار بد برای همه انسان‌ها بد است. شایسته است انسان از هر چیزی که اگر دیگران انجام بدهند ناخشنود و ناراضی خواهد بود، همواره دوری کند و از این راه به ادب برسد. انسان در جست‌وجوی ادب می‌تواند ادب را از بی‌ادبان بیاموزد. از هرچه بی‌ادبان انجام می‌دهند و انسان از آن بدش می‌آید، اجتناب کند. در این صورت انسان از همه زشتی‌ها و بدی‌ها پاک می‌شود. امام علی^(ع) با جمله «گفاک»، راه کافی ادب‌پذیری را به مردم نشان داده‌اند. راه «اجتناب از بدگفتاری و بدرفتاری دیگران» برای تهذیب و تزکیه نفس از رذائل اخلاقی و بدی‌ها کافی و بس است. این راه ظرفیت دارد که انسان را از همه بدی‌ها نجات بدهد. ملاحظه و تأمل در رفتار دیگران و شناسایی آنچه انسان از آن کراهت دارد و تصمیم جدی بر کنار گذاشتن آن کارها، طریق‌رهایی از بدی‌هاست. رذائل و فضایل ضد یکدیگرند. با رهایی از رذائل راه آراستگی به فضایل گشوده می‌شود. از هر کاری که اگر از غیر تو صادر شود، ناراحت می‌شوی، پرهیز کن؛ هرگاه چنین کنی به ادب آراسته شده‌ای.

پرس و بدان

عزاداری شرعی

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید با ارسال پیامک پرسش‌های خود را به شماره ۰۷۲۸۹۳۰۰ یا ما در میان بگذارید.

● سلام، در شب‌های قدر چه مسائلی را باید از نظر شرعی مراقبت کنیم و مراقب چه رفتارهایی در مجالس روضه و هیئت‌ها باشیم؟ عزاداری مطلوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

● آیت‌ا... العظمی خامنه‌ای

در مراسم عزاداری و اعیاد، لازم است نکات زیر رعایت شود وگرنه فعل حرام صورت گرفته است:

- باید از کارهایی که موجب تضعیف دین و سوءاستفاده دشمنان دین می‌شود، مثل قمه‌زنی، پرهیز کرد، حتی در خفا.
- برای بدن ضرر درخور توجه نداشته باشد.
- از دروغ گفتن و نسبت ناروادادن به ساحت ائمه^(ع) و بزرگان دین یا روضه‌های دروغ پرهیز شود، مگر اینکه به زبان حال و به حسب برداشت متکلم باشد و علم به خلاف‌بودن آن نداشته باشد.
- موجب آذیت و مزاحمت برای دیگران نشود.
- نباید با موسیقی حرام یا خواندنی همراه باشد که مناسب مجلس لهو و لعب، یا مهیج شهوت است.
- عزاداری یا شادی، همراه با کار حرام دیگری نباشد؛ مثل ایجاد مزاحمت برای نمازگزاران مسجد.
- خلاف مقررات عمل نشود.

مسئله

- اگر مراسم شبیه‌خوانی مشتمل بر دروغ، مستلزم مفسده یا گناه و موجب تضعیف دین نباشد، اشکال ندارد. اما بهتر است به‌جای آن از مجالس وعظ و ارشاد و ذکر مصائب حسینی^(ع) بهره برد.
- اگرچه اقامه مراسم و شعائر دینی در زمان‌های مناسب جزو مستحبات مؤکد است، ولی واجب است برگزارکنندگان با کم کردن صدای بلندگو یا تغییر جهت آن، از مزاحمت و آزار همسایگان بپرهیزند.
- اگر قمه‌زدن در عزاداری ائمه^(ع) موجب مرگ شخص شود، در صورتی که از همان ابتدا خوف خطر جانی داشته، اما در عین حال این کار را مرتکب شده و منجر به فوت او شده است، حکم خودکشی را دارد.
- اموال و هدایای مردمی به عزاداری:

الف) در نوع مصرف آن، به مسئول هیئت یا حسینیه، اختیار کامل داده شده باشد. طبق اختیار تام در عزاداری مصرف می‌شود.

ب) مورد مصرف مشخص شده باشد (مثلاً هزینه جای، هزینه مداح و...) فقط طبق مورد مصرف باید هزینه شود و اگر اموالی باقی می‌ماند و مصرف نمی‌شود، در صورتی که اختیار تام در مصرف نداشته باشند:

الف- دسترسی به اهداکننده دارند: باید از صاحبان آن‌ها اجازه و رضایت بگیرند تا در موردی که مدنظر دارند، مصرف کنند.

ب- دسترسی به اهداکننده ندارد: باید آن را صدقه‌دهد، مگر آنکه‌بچین کنند در زمینه ویژه‌ای راضی به مصرف است که در این صورت باید در همان مسیر صرف شود.

● آیت‌ا... العظمی مکارم شیرازی

در مراسم قبل از هر چیز باید اهداف سالار شهیدان^(ع) و یاران شجاعش از این قیام خونین به‌وسیله خطبای محترم و مداحان عزیز تشریح شود. سپس به مراسم سوگواری بپردازند و عزاداری‌ها باید به همان شکل سنتی و خالی از پیرایه و با خلوص نیت انجام شود.

ولی عزاداران محترم (خطبا، مداحان و آحاد مردم سوگوار) باید از سه کار پرهیز کنند:

الف) از کلمات غلوآمیز که ائمه هدی^(ع) یا بزرگان شهدا را هم‌ردیف خداوند قرار می‌دهد، جداً اجتناب کنند.

ب) از اعمالی که سبب وهن مذهب در نظر دوست و دشمن می‌شود، خودداری کنند.

ج) از رسانیدن آسیب جدی به بدن اجتناب ورزند. سزاوار است مداحان عزیز مانند خطبای محترم، دوره آموزشی داشته باشند و از روش‌های سنتی پیروی کنند.

● آیت‌ا... العظمی شبیری زنجانی

مطالبی که نقل می‌شود از منابع معتبر باشد. هر مجلسی که اشخاص را به اولیای خداوند توجه دهد و مصائب حضرات را بهتر بیان کند، بیشتر مطلوب شرع مقدس است. در عزاداری دروغ نباشد و از وزن‌های صوفیانه که اخیراً می‌خوانند اجتناب کنند.

۳۳ شنبه
۱۲ مرداد سن ۱۴۰۲
شماره ۳۱۶

۱۴

آیت‌ا... رجبی در گفت وگو با شهرآرا بیان کرد

علی بن ابیطالب (ع) اول مظلوم عالم

آئنه مستقیمی | نام امیرالمؤمنین علی^(ع) با مظلومیت، پیوندی عمیق و تاریخی دارد؛ به گونه‌ای که نمی‌توان اسم حضرت^(ع) را آورد اما از جلوه‌های مظلومیت‌شان یاد نکرد. از این رو به مناسبت فرارسیدن ایام شهادت مولی‌الموحدين^(ع) با آیت‌ا... محمود رجبی، رئیس مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی^(ع)، درباره ابعاد این مظلومیت و نیز آموزه‌های علوی در قاب مناجات گفت‌وگو کرده‌ایم که مشروح آن در ادامه تقدیم حضورتان می‌شود.

ظلم تاریخی امت به خود و امیر^(ع)

داشته شد، برخورد با همسر ایشان و دختر پیامبر^(ص) بود، در حالی که در حدیث از پیامبر^(ص) است که غضب فاطمه^(ص) سبب غضب خدا و خشنودی او سبب خشنودی خداست. اما امت نه تنها حرمت یادگار پیامبر^(ص) را نگاه نداشتند، بلکه با جسارت و حمله به بیت علوی و مجروحیت و شهادت حضرت زهرا^(ص) به حریم خانه امام^(ع) توهین کردند که این هم از ابعاد مظلومیت‌های امیر^(ع) است.

علم تمسک کنند، اما چنین نکردند در حالی که اندیشمندان دیگر ادیان در همه اعصار افسوس و غبطه بهره‌مندی از چنین شخصیتی را خورده‌اند. با اینکه حضرت امیر^(ع) فرمودند: از من پیرسیدقبل از اینکه‌از دستم بدهید، امت نه تنها بهره نبردند، بلکه برخی منافقان در همین جنبه‌های علمی حتی به محضر حضرت^(ع) جسارت کرده و سؤالاتی می‌کردند که در شأن مولا نبود! ظلم دیگری که در حق امیرمؤمنان^(ع) روا

شخصیت شایسته‌ای در همه ابعاد باید در جایگاه رهبری جامعه قرار می‌گرفتند، اما امت اسلام، هم در حق خود و هم در حق حضرت امیر^(ع) جفا و ظلم و حق الهی علی‌بن‌ابطالب^(ع) را غصب کردند. از دیگر ابعاد مظلومیت امام علی^(ع) بی‌توجهی و غفلت امت از ایشان در زمینه هدایت‌گری و معرفتی است؛ اگرچه به فرموده پیامبر^(ص)، امام علی^(ع) باب علم بودند و ضرورت داشت امت به این گنجینه

امیرالمؤمنین^(ع) در همه جنگ‌ها حضور یافتند و از بدل جان در راه اعتلای دین خدا هراس نداشتند، چنان که نسبت به پیامبر^(ص) در ليله‌المبیت جان‌فدا شدند. خدمات حضرت^(ع) به اسلام به اندازه‌ای است که بزرگان همه فرقه‌های اسلامی و نیز اندیشمندان ادیان دیگر همچون جرج جرداق مسیحی که سیره علوی را مطالعه کرده‌اند، به عظمت شخصیت امیرمؤمنان^(ع) تصریح دارند. اگرچه چنین

ظلم امت به امام^(ع) پس از خلافت!

از دیگر ابعاد مظلومیت امام علی^(ع) آن است که باوجود اصرار امت به رسیدن حضرت^(ع) به خلافت بعد از سه خلیفه دیگر و قتل عثمان، اما بعد از مدت کوتاهی به دشمنی با امام^(ع) پرداختند. مقابل ایشان صف‌آرایی کردند و حتی صحابه پیامبر^(ص) با حضرت^(ع) به‌مقابله برخاستند. امیرمؤمنان^(ع) که دلسوز امت بودند با این انحراف دچار اندوه بسیار شدند و این چنین ظلم دیگری در حق حضرت^(ع) روا داشته شد.

منع نگارش احادیث امیر^(ع)، جعل و تحریف و ممانعت از نشر روایاتی که در شأن و جلالت امیرمؤمنان^(ع) از لسان پیامبر^(ص) بیان شده بود، از دیگر ابعاد مظلومیت امام علی^(ع) است که در فضای اجتماعی و فرهنگ عمومی آن‌زمان اتفاق افتاد و چهره و شخصیت علوی را وارونه جلوه داد! تا جایی که ایشان را حتی در خطبه‌های نماز جمعه سب و لعن می‌کردند!

جلوه‌های امروزی مظلومیت امیرالمؤمنین^(ع)

پژوهش‌های بسیار انجام شود و از این معارف در حیات سیاسی و اجتماعی خود بهره بگیریم. کارهای انجام‌شده خوب است اما کافی نیست، باید چنان کار کنیم که اگرچه امیرمؤمنان^(ع) در جامعه ما نیستند، اما معارف علوی در جریان و اثرگذار باشد.

ناشناخته بودند. البته باوجود این تلاش‌ها هنوز هم علیه امام^(ع) توطئه و روایات مرتبط با جلالت شأن ایشان حذف و تحریف می‌شود. ما در نشر معارف علوی در گام‌های نخست قرار داریم و باید در عرصه تبلیغ، ترویج و بهره‌گیری از این معارف در زمام‌داری مطالعات علمی و

و مقام امام^(ع) از علم و معارف علوی بهره برده نشده است. اما کسانی همچون علامه امینی^(رح) در «الغدیر» با استناد به منابع اهل سنت، در احیای شخصیت و چهره امام علی^(ع) کوشیده‌اند که اگر نبود این تلاش‌ها هنوز مولای متقیان^(ع) در جامعه اسلامی

آموزه‌های امیر^(ع) با زبان مناجات

حقیقت آن را بیان می‌کند. اگر امت فلسفه و هویت دعا را بدانند و دریابد، دعا برای تحول است و آداب آن را رعایت‌کنند، می‌توانند سرنوشت خود و جامعه را رقم بزنند. بیانات امیرالمؤمنین امام علی^(ع) که در قالب دعا و مناجات در اختیار ما قرار گرفته است نعمتی است که با استفاده بجا شکر آن را ادا کرده‌ایم، اگر چنین نکنیم از این نعمت محروم می‌شویم. آن‌گونه‌که بر اساس ناسیاسی امت، بسیاری از بیانات پیامبر^(ص) و ائمه^(ع) به دست ما نرسید، شکر این نعمت قلبی، زبانی و عملی است.

چه بخواهیم و چه چیزی را طلب کنیم که به نفع ما باشد و سعادت‌مان را تأمین کند، نه آنچه به ضرر ماست! امام علی^(ع) شیوه و کیفیت دعا را یادمان می‌دهند. از وظایف ما برای رفع مظلومیت امیرالمؤمنین^(ع) در جامعه امروز، آن است که سخنان ائمه^(ع) درباره حضرت^(ع) را بررسی کنیم، مثل زیارت غدیر که باید کار پژوهشی درباره آن انجام شود، ادعیه و مناجات‌های امام^(ع)‌ها باید دست‌مایه پژوهش قرار بگیرد، به ویژه آنکه آداب دعا، فلسفه و حقیقت عبادت و راه‌های ارتباط با خدا و مراتب و

اما همین علم هم در مقابل علم لایزال الهی باز اندک است. در مناجات‌های امیرمؤمنان^(ع)، هم ارتباط عاشقانه و هم درک عظمت الهی در کنار هم دیده می‌شود. حضرت^(ع) با کاربرد تعابیر درباره خود و خدا، هم توجه و نگاه رحمت الهی را به خود جلب و هم خواسته‌هایشان را مطرح می‌کنند؛ ایشان به افراد و جامعه یاد می‌دهند که چه بخواهند و چه چیز را طلب کنند. چون در لسان قرآن است که انسان گاه چیزی را می‌خواهد که به ضرر اوست! حضرت^(ع) به ما یاد می‌دهند از خدا

ابراز عشق درونی به خدا در ادعیه امام علی^(ع) موج می‌زند و تعابیر بلند مناجات‌ها سراسر ابراز عشق است به‌خدا در کنار درک بالا از جایگاه الهی، چنان که مناجات حضرت^(ع) در مسجد کوفه در عین ابراز عشق خالصانه، اظهار عجز و کوچکی بنده است در مقابل رب و معبود. تعابیر حضرت^(ع) درباره خود نباید بر این معانی سطحی که ما درک می‌کنیم معنا شود، برای مثال اینکه عرضه می‌دارند من جاهل هستم و خدا عالم، نباید با تعابیر ما معنا شود، چون ایشان باب علم نبوی^(ع) بوده‌اند